

## **НАДХОДЖЕННЯ МАЙНОВИХ ПОДАТКІВ ДО МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ**

*В статті зроблено аналіз надходжень майнових податків до місцевих бюджетів України, виявлено причини зміни обсягів надходжень від даних податків, а також визначено можливі напрями удосконалення чинної системи майнового оподаткування .*

**Ключові слова:** майнове оподаткування, плата за землю, податок з власників транспортних засобів, місцеві бюджети.

**Постановка проблеми у загальному вигляді, невирішені частини загальної проблеми.** На сучасному етапі розвитку в Україні постає нагальна потреба забезпечення органів місцевого самоврядування достатніми фінансовими ресурсами для виконання покладених на них функцій. Розширення повноважень та функцій органів місцевого самоврядування, що відбулось після здобуття Україною незалежності, не супроводжується відповідним збільшенням їх фінансового забезпечення. До того ж, власні доходи в структурі доходів місцевих бюджетів займають незначну питому вагу. Серед основних перешкод, що стоять на шляху розвитку місцевого оподаткування, можна виділити нестабільність економічної та політичної системи, недосконалість податкового законодавства тощо.

Ефективність виконання функцій та повноважень органів місцевого самоврядування дуже часто залежать від обсягу фінансових ресурсів, що надаються державою. Тому, сьогодні актуальним є питання пошуку напрямів зміцнення фінансової бази органів місцевого самоврядування. Одним із напрямів можна визначити удосконалення системи місцевого оподаткування, зокрема майнового оподаткування. Майнове оподаткування сьогодні вважається потенційним джерелом збільшення доходної частини місцевих бюджетів.

У зв'язку з цим, доцільним є проведення аналізу стану та виявлення причин зміни обсягу надходжень майнових податків до місцевих бюджетів України, що може бути використано при реформуванні системи місцевого оподаткування.

**Аналіз досліджень і публікацій.** Питання реформування системи оподаткування взагалі та майнового оподаткування зокрема, через свою актуальність є предметом наукового дослідження у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних авторів. Видатні українські економісти та політики такі, як О. Левицький, С. Бондарчук, С. Терен, С. Терьохін, О. Нестеров, С. Качаєв, Х. Вербрюгге, Д. Марусич, М. Березин, Я. Бржецькі, І. Криницький, М. Чечетов тощо, присвячували свої роботи вивченню різних аспектів майнового оподаткування, а саме розвитку майнового оподаткування в зарубіжних країнах, особливостям механізму оподаткування окремих податків на майно, становленню механізму майнового оподаткування в Україні тощо. Водночас, питання сучасного стану функціонування механізму майнового оподаткування в Україні недостатньо висвітлюються у науковій літературі.

**Метою статті** є аналіз надходжень майнових податків до місцевих бюджетів України, виявлення причин зміни обсягів надходжень від даних податків, а також визначення можливих напрямів удосконалення чинної системи майнового оподаткування .

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Сьогодні в Україні стягуються такі майнові податки, як плата за землю, механізм стягнення якого регулюється Законом України „Про плату за землю” від 3 липня 1992 р., та податок з власників транспортних засобів, що регулюється Законом України „Про податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин та механізмів ” від 11 грудня 1991 р.[1,2].

Проаналізуємо надходження майнових податків до місцевих бюджетів України за 2002 – 2008 роки [3 - 6].

За оперативними даними фактичне виконання доходної частини місцевих бюджетів у 2008 році склало 137443,4 млн.грн, що на 10196,00 млн.грн або у 4,87 рази більше порівняно з 2002 роком. Динаміка доходів місцевих бюджетів показана на рис.1.1.

Незважаючи на таке збільшення обсягів доходів місцевих бюджетів, рівень виконання доходної частини зведеного бюджету у 2008 році становив лише 95, 58 %. Головною причиною такого явища економісти називають негативний вплив світової фінансової кризи на всі економічні процеси в Україні наприкінці 2008 року.

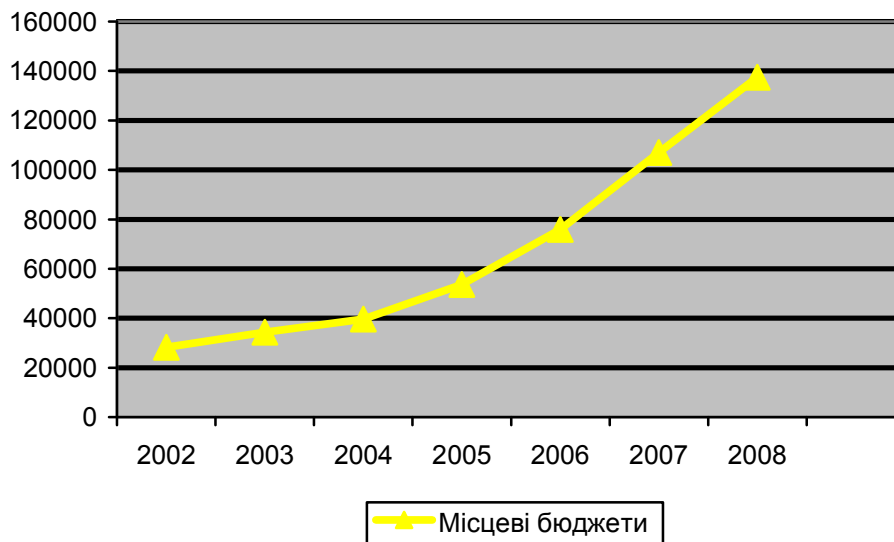


Рис.1.1. Динаміка доходів місцевих бюджетів у 2002-2008 роках, млн.грн.

Основним чинником збільшення надходжень до місцевих бюджетів у 2008 році стало збільшення обсягів податкових надходжень на 42823,7 млн.грн або у 3,6 рази порівняно з 2002 роком. Динаміка податкових надходжень у доходах місцевих бюджетів України у 2002-2008 роках представлена на рис. 1.2.

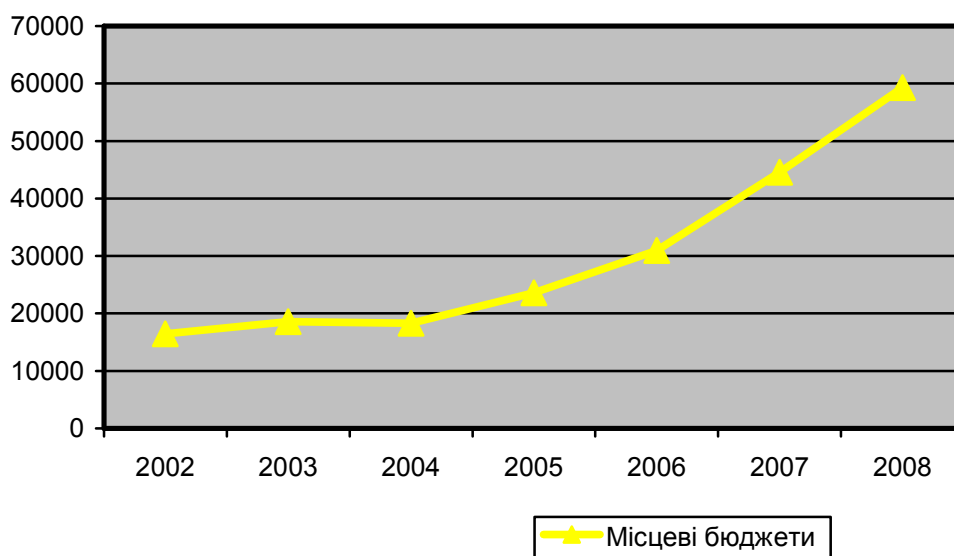


Рис.1.2. Динаміка податкових надходжень місцевих бюджетів у 2002-2008 роках, млн.грн.

Збільшення податкових надходжень місцевих бюджетів у 2008 році порівняно з аналогічним показником у 2002 році стало можливим завдяки збільшенню прямих податків на 41293,1 млн.грн або у 3,71 рази та інших податкових надходжень – на 1636,1 млн.грн або у 2,61 рази, хоча незначно зменшились за рахунок зменшення непрямих податків на 105,5 млн.грн або у 0,5 рази.

Щодо структури податкових надходжень, то в 2002 та 2003 роках податкові надходження домінували у структурі доходів місцевих бюджетів, та, починаючи з 2004 року, спостерігається тенденція до зменшення їх частки, хоча у 2008 році порівняно з 2007 роком частка податкових надходжень місцевих бюджетів збільшилась на 1,37 в.п. Така тенденція пов'язана насамперед із збільшенням у структурі доходів місцевих бюджетів частки офіційних трансфертів. Так, якщо у 2002 році до місцевих бюджетів офіційних трансфертів не надходило взагалі, то вже у 2003 році їх частка склала 34,19 %, а у 2008 році – 46,26 %.. Це характеризує послаблення власної дохідної бази місцевих бюджетів. Підтвердженням цього є і зменшення впливу місцевих бюджетів на розподільні процеси держави. Так, при зростанні частки податкових надходжень до зведеного бюджету у ВВП на 3,8 відсоткових пункти, частка податкових надходжень місцевих бюджетів у ВВП скоротилася на 1,05 відсоткових пункти.

В структурі податкових надходжень місцевих бюджетів значних змін не відбулось (табл.1.1.). З 2002 по 2008 рік тут переважають прямі податки, частка яких за цей період збільшилась на 2,79 в.п. Частка непрямих податків у структурі податкових надходжень місцевих бюджетів у 2008 році склала лише 0,18 %, до того ж відбулось її скорочення у порівнянні з 2002 роком на 1,1 в.п.

Таблиця 1.1.

Структура місцевих бюджетів у 2002-2008 роках, % [3-6].

Показники	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Податкові надходження, у т.ч.	58,26	54,20	46,23	43,95	40,76	41,66	43,13
прямі податки*	92,56	93,10	91,97	92,32	93,10	94,64	95,35
непрямі податки*	1,28	0,57	0,24	0,27	0,21	0,18	0,18
інші податки*	6,16	6,33	7,79	7,41	6,69	5,18	4,47

<i>Неподаткові надходження</i>	7,34	7,10	5,53	6,60	6,32	6,02	5,59
<i>Цільові фонди</i>	1,00	1,52	1,52	2,06	1,94	2,53	1,69
<i>Інші доходи</i>	33,40	37,18	46,72	47,39	50,98	49,79	49,59
<i>Доходи разом</i>	100	100	100	100	100	100	100

\*- розраховано відносно податкових надходжень відповідного періоду

Що ж до прямих податків, то збільшення обсягів надходжень від цих податків до місцевих бюджетів за 2002-2008 роки було забезпечено збільшенням таких джерел:

- майнових податків – на 2850,3 млн.грн або у 2,19 рази у прямих податках місцевих бюджетів (динаміка майнових податків місцевих бюджетів представлена на рис.1.3).

- інших прямих податків податки – на 24118,1 млн.грн або у 2,88 рази.у прямих податках зведеного бюджету.

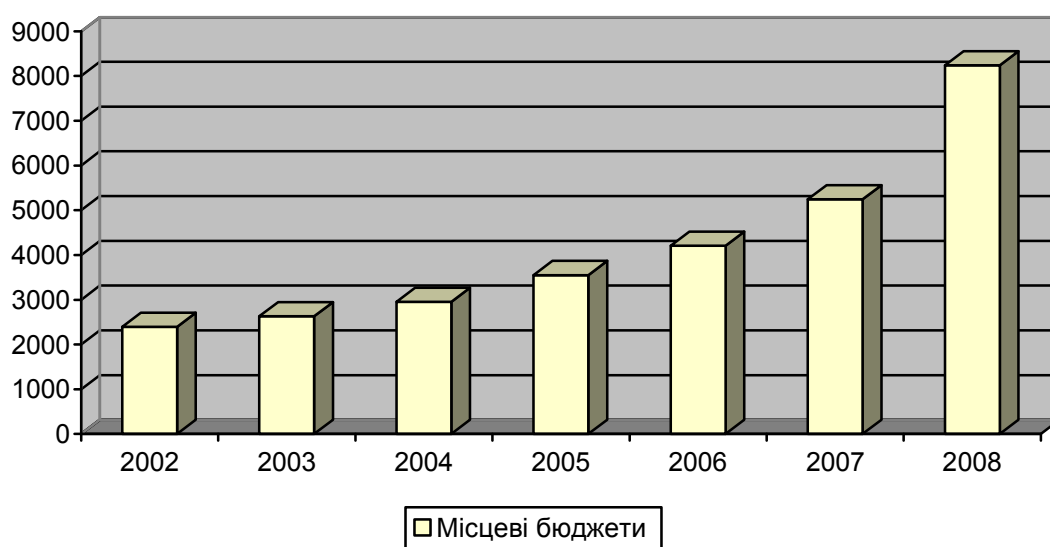


Рис.1.3. Динаміка майнових податків місцевих бюджетів у 2002-2008 роках, млн.грн.

Якщо розглянути більш детально структуру прямих податків, що знаходять до місцевих бюджетів, за 2002-2008 роки можна зробити наступні висновки (табл. 1.2).

Таблиця 1.2.

Структура прямих податків місцевих бюджетів у 2002-2008 роках [3-6].

<i>Показники</i>	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
<i>Майнові податки</i>	15,71	15,21	17,53	16,31	14,61	12,43	14,58
<i>Інші прями податки, у т.ч.</i>	84,29	84,79	82,47	83,69	85,39	87,57	85,42
<i>Податки на прибутки і доходи</i>	79,17	78,97	75,51	76,59	80,21	83,47	81,90
<i>Прямі податки разом</i>	100	100	100	100	100	100	100

Аналізуючи дані таблиці 1.2, бачимо, що найбільшу питому вагу у структурі прямих податків місцевих бюджетів займають податки на прибутки і доходи, які складають 85,42 % від прямих податків місцевих бюджетів, до того ж спостерігається тенденція до зростання даних показників.

Майнові ж податки не грають провідної ролі у формуванні надходжень місцевих бюджетів. Так, частка майнових податків у структурі прямих податків місцевих бюджетів у 2008 році склала лише 14,58 %, що на 1,13 в.п. менше аналогічного показника у 2002 році.

Збільшення обсягів надходжень від майнових податків у податкових надходженнях місцевих бюджетів у 2008 році порівняно з 2002 роком стало можливим завдяки збільшенню надходжень від плати за землю – на 4875,1 млн.грн або у 3,7 рази та податку з власників транспортних засобів – на 971,1 або у 2,65 рази.

В структурі майнових податків місцевих бюджетів протягом 2002-2008 років найбільшу питому вагу займає плата за землю (рис.1.4). Так, у 2008 році цей показник складає 81,09 %, що на 5,62 в.п. більше аналогічного показника 2002 року.

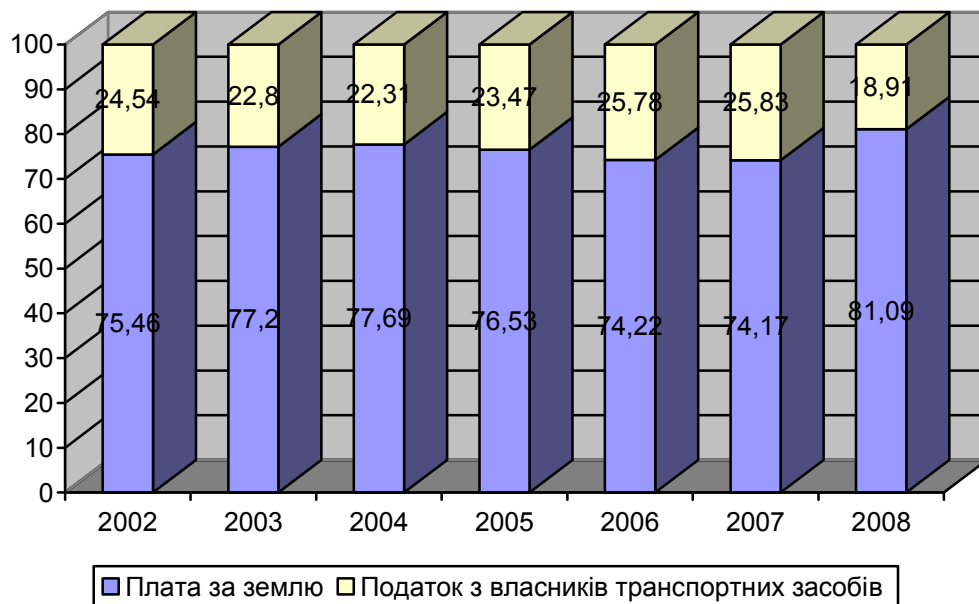


Рис.1.4. Структура майнових податків місцевих бюджетів у 2002-2008 роках.

В свою чергу структура плати за землю за 2002-2008 роки зазнала певних змін (рис.1.5). Якщо у 2002 році земельний податок (з юридичних та фізичних осіб) займав 76 % загального обсягу надходжень плати за землю, то у 2008 році цей показник склав лише 35,72 %. Таке скорочення відбулось за рахунок скорочення частки земельного податку з юридичних осіб на 39,25 в.п. та скорочення частки земельного податку з фізичних осіб на 1,03 в.п. Це відбувається всупереч збільшенню обсягів земельного податку з юридичних та фізичних осіб. Так, у 2008 році порівняно з 2002 роком земельний податок з юридичних осіб збільшився на 889,2 млн.грн., а земельний податок з фізичних осіб – на 124,6 млн.грн. До того ж, план по надходженням земельного податку (з юридичних та фізичних осіб) до зведеного та місцевого бюджетів не довиконано на 7,12 %.

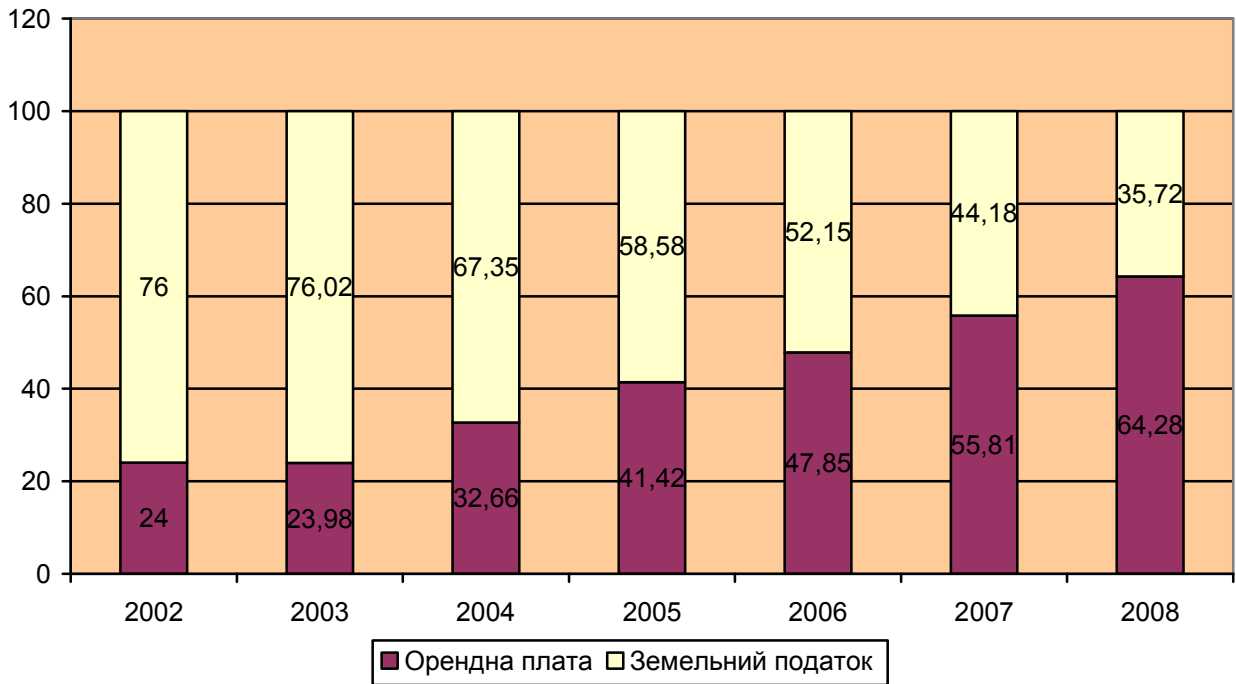


Рис.1.5. Структура плати за землю місцевих бюджетів у 2002-2008 роках, %.

Надходження орендної плати (з юридичних та фізичних осіб) у 2008 році становили 4294,8 млн. грн. або 64,28 % загального обсягу надходжень плати за землю. Рівень виконання плану по надходженням орендної плати до зведеного та місцевих бюджетів у 2008 році складає 109,88 %.

Як видно з рис 1.6, починаючи з 2003 року надходження орендної плати до місцевих бюджетів, поступово збільшувалися, відповідно збільшувалася їх частка в надходженнях плати за землю(рис 1.5). Зазначене обумовлене покращенням адміністрування цього виду надходжень, покращенням обліку орендарів земельних ділянок, а також обліку власників земельних ділянок у земельному кадастрі.

Збільшенню надходжень плати за землю сприятиме перегляд ставок орендної плати, завершення процесів грошової оцінки землі тощо.



Рис.1.6. Динаміка орендної плати та земельного податку місцевих бюджетів у 2002-2008 роках, млн.грн.

У 2008 році порівняно з 2007 роком відбулось значне скорочення частки податку з власників транспортних засобів у структурі майнових податків зведеного та місцевих бюджетів. Так, цей показник у 2008 році склав лише 18,91%, що на 6,92 в.п. менше порівняно з аналогічним показником 2007 року та на 5,62 в.п. порівняно з 2002 роком. При цьому план по надходженню податку з власників транспортних засобів до місцевих та зведеного бюджету виконано на 100, 89%.

Дана тенденція, в першу чергу, обумовлена різким зростанням обсягів надходжень плати за землю у 2008 році порівняно з 2007 роком, що і спричинило зміни у співвідношенні часток плати за землю та податку з власників транспортних засобів у структурі майнових податків зведеного та місцевих бюджетів.

Така ситуація пов'язана, на наш погляд, перш за все із внесенням змін у 2007 році до Закону України „Про податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин та механізмів” від 11 грудня 1991 р., які встановили більш низькі ставки оподаткування. До того ж, світова фінансова криза, яка розпочалась наприкінці 2008 року, привела до скорочення обсягів продажу транспортних засобів, в першу чергу, фізичним особам.

**Висновки та перспективи подальших розробок.** Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що на сучасному етапі розвитку майнові податки не відіграють провідної ролі у формуванні доходної частини місцевих бюджетів. Водночас, спостерігається тенденція до збільшення обсягів надходжень від майнових податків до місцевих бюджетів. Подальшому збільшенню ролі майнових податків при зміцненні фінансової бази органів місцевого самоврядування буде сприяти, як удосконалення вже існуючих майнових податків, так і запровадження нових, а саме податку на нерухомість. Податок на нерухоме майно має стати важливим засобом зміцнення бази власних доходів місцевих бюджетів усіх рівнів. Ставки податку доцільно встановлювати на мінімальному рівні ( від 0,05 % до 0,1 %) з поступовим їх підвищенням. Базою оподаткування має бути оціночна вартість нерухомості. Крім того,

необхідно передбачити зменшення бази оподаткування для громадян, які не мають надлишку житла, а також соціально вразливих верств населення.

#### **Література**

1. Закон України «Про плату зземлю» від 3.06.1992 р. // <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Закон України «Про податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин та механізмів». від 11.12. 1991 р. // <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Осауленко О. Г. Статистичний щорічник за 2003 рік. – К.: Техніка. – 2004. – 276с.
4. Осауленко О.Г. Статистичний щорічник за 2006 рік. – К.: Техніка. – 2007. – 301 с.
5. Звіт про виконання Державного бюджету України, 2007 р. // <http://budget.rada.gov.ua>
- 6 Звіт про виконання Державного бюджету України, 2008 р. // <http://budget.rada.gov.ua>

#### **Шуличенко Т.В. Поступления имущественных налогов в местные бюджеты Украины.**

*В статье проведен анализ поступлений имущественных налогов в местные бюджеты Украины, определены причины изменений объемов поступлений данных налогов, а также предложены направления усовершенствования действующей системы имущественного налогообложения.*

**Ключевые слова:** имущественное налогообложение, налог на землю, налог с владельцев транспортных средств, местные бюджеты.

#### **Shulichenko T.V. The assets taxes revenues of local budgets in Ukraine.**

*The article deals with the modern performance of assets taxation and its analyses in Ukraine. The current system of assets taxation is discussed in this article. The trends for perfection the current system of assets taxation is proposed.*

**Keywords:** assets taxation, land tax, transport tax, local budgets.